

Tymonová, Markéta

Kachle s lichtenštejnskými znaky ve sbírce Slezského zemského muzea

Archaeologia historica. 2007, vol. 32, iss. [1], pp. 501-510

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140731>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Kachle s lichtenštejnskými znaky ve sbírce Slezského zemského muzea

MARKÉTA TYMONOVÁ

Abstrakt: Heraldická ikonografie kachlových výrobků představuje vedle památek výtvarných, numismatických, sfragistických či epigrafických důležitý pramen, který umožňuje poměrně přesné určení doby jejich vzniku a poskytuje řadu důležitých informací o vlastnických poměrech, rodových svazcích, společenském statusu či politicko-náboženské orientaci držitelů erbovních znaků. Lichtenštejnskou heraldiku, reprezentovanou nálezy kachlů z města Opavy, ze zámku v Litultovicích a zaniklého hradu Vikštejna, dokládají znaky prvních dvou příslušníků karlistické linie Karla z Lichtenštejna (1569–1627) a jeho syna Karla Eusebia (1611–1684), jejichž obsah vyjadřuje společenské postavení a pouty, jež oba získali ve službách habsburských panovníků, z jejichž vůle se stali držiteli dvou slezských knížectví – Opavska a Krnovska. Dekorování znaku Karla z Lichtenštejna knížecí korunou a Řádem zlatého rouna svědčí o mimořádném postavení tohoto předního aristokrata říše, který aktivně prosazoval neomezenou moc císaře a zájmy katolické církve v této části monarchie. Kamna s lichtenštejnskými znaky se proto objevují v prostředí, kde byla akceptována prohabsbursky orientovaná politika a jejich instalace v interiérech měšťanských domácností a šlechtických sídel sledovala kromě funkce výhřevné a reprezentační i konsekvence politicko-manifestační.

Klíčová slova: Heraldická ikonografie kachlů – Opava – Litultovice – Vikštejn – znaky Karla a Karla Eusebia z Lichtenštejna – Řád zlatého rouna – kamna s lichtenštejnskými znaky – nálezy v prostředí.

Tiles with Liechtenstein Coats of Arms in the Collection of the Silesian Provincial Museum

Abstract: Heraldic iconography of tile products presents, apart from artistic, numismatic, sphragistic and epigraphic evidence, an important source enabling precise dating of the period of origin, and provides vital information about ownership and family ties, social status and political-religious leanings of coat-of-arm holders. The Liechtenstein heraldry, documented by tile finds from Opava, the Litultovice chateau and the ruins of the Vikštejn castle, is represented by the coats of arms of the first two members of the Carlinit line, Karel of Liechtenstein (1569–1627) and his son Karel Eusebius (1611–1684). Their contents bear witness to the social status and honours both aristocrats achieved in the service of Habsburg sovereigns who appointed them rulers of two Silesian principalities, Opava and Krnov. The coat of arms of Karel of Liechtenstein, decorated with a princely crown and the Order of the Golden Fleece, testifies to the prominent position of this nobleman who actively promoted the unlimited power of the emperor and Catholic interests in this part of the Austro-Hungarian monarchy. Stoves with Liechtenstein coats of arms appear in environments where Habsburg politics was endorsed; apart from being a heating device and a decorative element, their installation in burgher interiors and aristocratic residences frequently manifested political stances of the owner.

Key words: Heraldic iconography of tiles – Opava – Litultovice – Vikštejn – coats of arms of Karel and Karel Eusebius of Liechtenstein – Order of the Golden Fleece – stoves with Liechtenstein emblems – environment of finds.

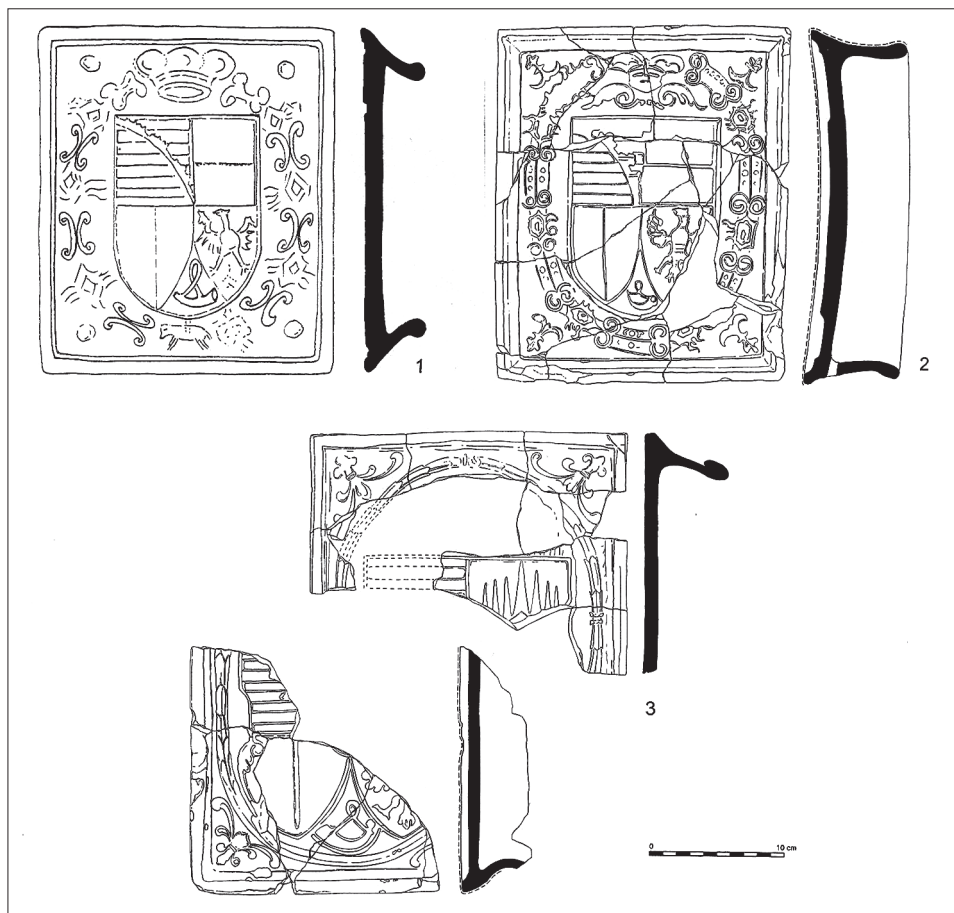
Heraldické motivy, které se spolu s náboženskými a světskými náměty často vyskytují na reliéfně ztvárněných čelních stěnách kachlových výrobků, představují důležitý, nicméně ne vždy náležitě doceněný pramen, jež umožňuje poměrně přesné určení doby jejich vzniku. Datování vycházející z přísně stanovených heraldických kritérií je proto v mnoha případech spolehlivější než vročení, jež se opírá o technologickou či umělecko-stylovou analýzu anebo o průvodní materiál, pakliže se jedná o nálezy vyzvednuté při archeologických výzkumech. Kromě toho heraldický rozbor může přinést i řadu dalších důležitých fakt, týkajících se vlastnických poměrů, rodových svazků, společenského statusu či politicko-náboženské orientace držitelů erbovních znaků, které se hlavně v období gotiky, méně často v období renesance a baroka, objevují ve výzdobě kachlových kamen. Vedle znaků zemských, církevních, městských a případně cechovních se na kachlích setkáváme i se znaky jednotlivých šlechtických rodů a to jak domácích, tak i cizích, které se u nás v minulosti usadily a díky přízni panovníků získaly pozemkové majetky. Jedním z nich jsou i Lichtenštejnové (Liechtenstein), jejichž příslušníci, především Karel z Lichtenštejna (1569–1627) a jeho syn Karel Eusebius (1611–1684), se výrazně zapsali do historie našich zemí. To se pochopitelně týká i dvou slezských knížectví – Opavska a Krnovska, jejichž zemské znaky polepšily lichtenštejnský erb, který se poměrně často vyskytuje na kachlích nalezených především v městě

Opavě, ale též na zámku v Litultovicích a zaniklém hradu Vikštejně. Převážná část těchto nálezů, jejichž soupis je připojen na konci této statě, je uložena ve sbírce Slezského zemského muzea v Opavě.

Geneze lichtenštejnského znaku, který doznal během několika staletí řady změn, souvisí s rostoucím společensko-politickým významem rodu, jehož kořeny sahají do 11. století, kdy předkové pánů z Lichtenštejna působili ve službách bavorských Vohburgů a později rakouských Babenberků (Winkelbauer 1995, 215). Za nejstaršího člena rodu bývá považován Hugo z Lichtenštejna, písemně doložený v letech 1133–1156, který vystavěl nedaleko Mödlingu u Vídně hrad Lichtenštejn. Do českých dějin vstoupil rod ve 13. století osobou Ulricha I. (1200–1250), který po jistou dobu stál na straně Přemysla Otakara II. a stal se zakladatelem štýrské linie sídlící na hradě Murau. Prvním statkem, jež se Lichtenštejnům na moravsko-rakouském pomezí podařilo získat, byl Mikulov (Nikolsburg) s Drnholcem, jímž Ulrichova bratra Jindřicha I. za věrné služby odměnil v roce 1249 Přemysl Otakar II. (Buben 1995, 108). Protože k lichtenštejnské historii a genealogii existuje poměrně početná literatura (viz práce J. J. K. Nebeského), pro účely námi sledované problematiky postačí, když připomeneme posloupnost vycházející od Hartmana II. z Lichtenštejna a Mikulova (1544–1585) a jeho manželky Anny z Ortenburku, jejichž synové Karel, Gundakar a Maximilián se stali předními exponenty prohabsbursky orientované šlechty v zemi (Nebeský 1999; 2001, 300–304; 2002, 72–95).

Prvorozený Karel, zakladatel karlistické linie, jemuž z rodinných statků připadlo valtické a lednické panství včetně dolnorakouského Herrnbaumgartenu, se roku 1595 oženil s Annou, dcerou Jana Šembery Černoohorského z Boskovic a na Bučovicích, s níž vyženil obrovský majetek, díky němuž se stal nejbohatším šlechticem na Moravě. Jeho strmá politická kariéra, kterou založil na náboženské konverzi (1599) a službě habsburskému domu, akcelerovala poté, co opustil císaře Rudolfa II., od něhož získal úřad nejvyššího zemského sudího na Moravě, předsednictví v císařově tajné radě (1600) a post nejvyššího hofmistra a začal podporovat arcivévodu Matyáše, což mu vyneslo udělení velkého palatinátu (1607), titulu dědičného říšského knížete (1608) a vladaře lichtenštejnského domu (Fukala 1998, 96). Poté se Karlovy mocenské ambice zaměřily na Opavsko, kde šlechta usilovala o větší nezávislost na centrální vládě. V souladu se zájmy vídeňského kabinetu, který s jeho osobou spojoval program upevňování absolutismu a rekatolizace této části monarchie, se angažoval v řešení sporu mezi Moravou a Slezskem v otázce státoprávní příslušnosti opavského knížectví. Pro císaře byl politik Lichtenštejnova ražení zárukou, že lokální konflikt nepřeroste ve větší politickou krizi, a proto mu udělil opavské knížectví jako dědičné léno České koruny. Smlouva uzavřená dne 28. 12. 1613 v Linci, potvrzená lenním majestátem a tzv. deklarací ze 4. 1. 1614, zajistila novému knížeti nejen řadu privilegií, ale i závazků a povinností. Posílení knížecích kompetencí na úkor stavovské obce vyvolalo mnoho protestů zvláště u vyšších stavů, které Lichtenštejna neuznaly a bojkotovaly jeho instalaci tím spíše, že se tak mělo stát pod kuratelou vrchního slezského hejtmána. Naopak opavští měšťané císařské rozhodnutí respektovali a svojí vstřícností dosáhli potvrzení práv a privilegií včetně náboženských svobod (Zukal 1912, 58; Fukala 2001, 67–78). Povinného holdu opavské šlechty se opavský kníže dočkal až po porážce stavovského hnutí, kdy získal zpět statky, o něž přišel během povstání. Roku 1620 mu byla Ferdinandem II. svěřena správa Čech s úkolem vyšetřit a potrestat odbojnou šlechtu. O dva roky později byl jmenován místodržitelem a to byl jen krůček k ocenění nejvyššímu, udělení Řádu zlatého rouna (8. 9. 1622). Škody napáchané na jeho panstvích měly saturovat majetky zkonfiskované odbojně šlechtě, mezi nimiž bylo i krnovské knížectví zabavené braniborskému knížeti Janu Jiřímu Krnovskému, jednomu z čelných protagonistů stavovského povstání. Další statky v Čechách pak kníže koupil za peníze získané z prodeje konfiskátů a z pochybných machinací mincovního konsorcia, jehož byl spolu s Albrechtem z Valdštejna členem (Fukala 1988, 97). Tolik k vykreslení osobnosti tohoto mimořádně schopného politika, v jehož znaku, se postupně zobrazily všechny světské pocty a majetkové zisky, jež získal díky svým schopnostem a politické obratnosti.

Společenský význam a postavení, jehož Karel z Lichtenštejna během poměrně krátké doby dosáhl, názorně dokumentuje heraldická ikonografie čelních vyhřívacích stěn kachlů, na nichž Karlův znak s knížecí korunou a Řádem zlatého rouna vyplňuje celou plochu čelní vyhřívací stěny. Kachlový reliéf s poslední verzí znaku, kterou kníže užíval v letech 1622–1627, má čtvercový štít s klínem vloženým do špice mezi spodní pole. V prvním poli je umístěn rodový znak rakouských Kuenringů s 8krát děleným štítem a pokosnou korunou (tzv. routový věnec); ve druhém původní dělený rodový erb Lichtenštejnů; ve třetím polcený znak opavského knížectví; ve čtvrtém slezská orlice a v klínu špice znak krnovského knížectví s loveckou trubkou zavěšenou na šňůře náustkem vpravo. Nad štítem je knížecí koruna a kolem štítu je ovinut Řád zlatého rouna, sestávající z kloany (řetězu) se stylizovanými křesacími kameny se šlehajícími plaménky po stranách proloženými dvojicemi do sebe zaklesnutých ocílek a zavěšeného řádového odznaku (klenotu) v podobě beránka hlavou heraldicky vpravo (na skutečném řádu je beráncí rouno). V této podobě je znak zachován na jediném úplném exempláři kachle z minoritského kláštera v Opavě, kde je

Obr. 1 - 1 – Komplett erhaltene Kachel mit dem Wappen von Karl von Lichtenstein mit Kloanen und dem Abzeichen des Ordens vom Goldenen Vlies aus Opava (Troppau)-„Minoritenkloster“; 2 – Rekonstruierte Kachel von Karl von Lichtenstein mit Kollane des Ordens vom Goldenen Vlies aus Opava-„Pekařská-Str. Nr. 11 – Krasnokutská 2005, 141, Taf. 49:1, 153, Taf. 61:5; 3 – Zwei Fragmente von Kacheln mit dem Wappen von Karl Eusebius aus Opava-„Pekařská-Str. Nr. 11“ (3) – Krasnokutská 2005, 140, 48:1, 2.

Abb. 1. 1 – Komplett erhaltene Kachel mit dem Wappen von Karl von Liechtenstein mit Collane mit Abzeichen des Ordens vom Goldenen Vlies aus Opava (Troppau)-„Minoritenkloster“; 2 – Rekonstruierte Kachel von Karl von Liechtenstein mit Collane des Ordens vom Goldenen Vlies aus Opava-„Pekařská-Str. Nr. 11 – Krasnokutská 2005, 141, Taf. 49 : 1, 153, Taf. 61 : 5; 3 – Zwei Fragmente von Kacheln mit dem Wappen von Karl Eusebius aus Opava-„Pekařská-Str. Nr. 11“ (3) – Krasnokutská 2005, 140, 48 : 1, 2.

zobrazen kompletně, tj. s řetězem a přivěšeným odznakem (viz soupis př. č. 1977/7; obr. 1:1). Na ostatních kachlích, z nichž je nejlépe dochován rekonstruovaný jedinec z Pekařské ul. č. 11 (obr. 1:2), je orámování tvořeno pouze řetězem a odznak na něm chybí (Krasno-kutská 2005, 141, tab. 49:1).

Toto nejvyšší světské rytířské vyznamenání, udělované hlavou habsburského rodu se na kachlích vyskytuje zcela výjimečně. Nejčastěji se s ním setkáme na dobových portrétech šlechticů a panovníků, méně často pak na kamenných erbech portálů zámků a náhrobních stélách, anebo na mincích a medailích, kde je řád zpravidla ovinut kolem znaku, anebo kolem portrétu nositele. Z českých pánů se prvním rytířem řádu stal uherský a český král Ludvík Jagellonský (1516), po něm Vratislav z Pernštejna (1555), Jáchym z Hradce (1561), Zdeněk Vojtěch Lobkovic (1620) a Karel z Lichtenštejna (Měříčka, 1983a, 13–18), kteří náleželi k nejurozenějším příslušníkům starých aristokratických rodů. Počet nositelů z řad šlechty nebyl nikterak vysoký, vyloučíme-li habsburské panovníky, kterým příslušnost k řádu zaručoval původ. Jako rodinný řád oslavující představitele křesťanských ctností – Pannu Marii a apoštola sv. Ondřeje, patrona Burgundska, jej u příležitosti své třetí svatby s Isabelou Portugalskou dne 10. ledna roku 1430 založil burgundský vévoda Filip Dobrý (1396–1467) z mladší větve rodu Vallois ve flanderském městě Bruggách. Realizoval tak záměr svých předchůdců Filipa Smělého a Jana Nebojácného vytvořit řádovou organizaci, jejíž název (L'ORDRE DE LA TOISON D'OR – ORDO VELLERIS AUREI) byl odvozen od zlatého beránčího rouna, pro něž se do černomořské Kolchidy vypravili bájní Argonauté. Zřejmě šlo o připomenutí zajetí obou velmožů v maloasijské Mingrelii, starověké Kolchidě, kam byli odvedeni, když se spolu se Zikmundem Lucemburským účastnili výpravy proti seldžuckým Turkům. Za vlády Filipa Smělého ke vzniku řádu nedošlo, přestože se touto myšlenkou vévoda zcela vážně zabíral. Svědčí o tom řádové řetězy (Les Coliers) s odznakem zlatého stromu s orlem a lvem po stranách, které před svou smrtí rozdál vybraným šlechticům. Úspěšný nebyl ani Jan Nebojácny, který otcův odznak pozměnil v burgundskou ostrev, symbolizující okleštění moci nepřátel. Řád se podařilo založit teprve Filipu Dobrému, jež stanovil, že odznakem bude zlatá beránčí kůže zavěšená na řetězu tvořeném očilkami a křesacími kameny se šlehajícími plameny, které vyjadřovaly řádové heslo „Ante terit quam flamma micet“ (Nejprve se udeří, pak vyšlehe plamen). Aby se vyhnul přijetí mezi rytíře Podvazkového řádu, jež mu za spojenectví proti Francii nabízel anglický král Jan Plantagenet, založil proto řád vlastní, jelikož sám plánoval křížovou výpravu do Svaté země (Měříčka 1983b, 47–49). Zlaté rouno, symbol hrdinství a neohroženosti, odkazovalo také na osudy Gedeona, jehož, podle ličení jednoho ze starozákonních příběhů, požádal Hospodin o kůži (rouno) na znamení svého vítězství nad nepřáteli. Ideály křesťanství, které se promítaly ve filozofii řádu, hrály důležitou roli při jeho udělování, které záleželo na rozhodnutí vévody a řádové kapituly. Tento úzus zachovávali i panovníci z rodu Habsburků, na něž po smrti Karla Smělého (1477) přešla vláda v Burgundsku sňatkem rakouského arcivévody Maxmiliána s dědičkou vévodství Marií. Tradici, podle níž musel být řád nošen při všech oficiálních příležitostech, změnil Karel V., když stanovil, aby se tak dělo jen za zvláštních okolností. Od 17. století se pak nosil pouze klenot zavěšený na červené stuze nebo na zlatém řetízků (Buben 1994, 392; Lobkowicz 1995, 12, 19, 122–123; Županič 2006, 241–244).

Dekorování, tj. ovinutí štítu Řádem zlatého rouna, vyjadřovalo příslušnost jeho nositele k řádu. Na kachlích Karla z Lichtenštejna se tato dekorace mohla objevit nejdříve koncem roku 1622 a je téměř jisté, že jeho předlohou byl skutečný řád. Podobný vysoce prestižní význam měla i knížecí koruna nad štítem, která symbolizovala hodnost říšského knížete, nejvýše postaveného vazala císaře a předního aristokrata říše (Bůžek–Hrdlička–Kráľ–Vybíral 2002, 164–165). Ve stejné době, kdy Karel získal Řád zlatého rouna, se v prvním poli jeho znaku objevuje i znak Kuenringů, snadno zaměnitelný se znakem saských kurfiřtů z rodu Wettinů, o jejichž heraldice bylo pojednáno na jiném místě (Tymonová 2005, 462). Poprvé je doložen na pečeti listiny z 27. 5. 1622, teoreticky ale mohl být užít již od 7. 4. 1620, kdy

byl vystaven císařský dekret, jež Karlovi z Lichtenštejna jeho užívání zaručil (Nebeský 2002, 85). Nejednalo se ovšem, jak se dříve soudilo, o jeho převzetí z důvodu příbuzenství anebo na základě dědictví, nýbrž pouze o symbolický akt přihlášení se ke kuenringskému odkazu, protože rodové majetky, odkázané po vymření mužské linie rodu (1594) poslední Kuenringovnou Magdalenou Lichtenštejnům, Karel a jeho bratři o tři roky později obratem prodali (Nebeský 2002, 84–85). Dodatečná recepce měla patrně své příčiny. Příbuzenské vazby s Kuenringy, z jejichž rodu pocházela matka legitimizovaného syna Přemysla Otakara II. Mikuláše, mohly hrát v politice obratného Lichtenštejna důležitou roli při získávání sympatií stavů, které si velice zakládaly na původu prvního opavského Přemyslovce (Žemlička 1986, 116; Chocholatý 1992, 41; Kouřil–Prix–Wihoda 2000, 427). Znak opavského knížectví, umístěný ve třetím poli hned za rodovým erbem Lichtenštejnů, se prvně vyskytl na jezdecké pečeti Mikuláše Opavského z roku 1281 a do Karlova znaku se mohl dostat nejdříve v letech 1613/1614, kdy císař novému knížeti potvrdil držbu léna s právem razit mince (Chocholatý 1992, 46; Müller 1992, 90). Na reverzu tolarové ražby z roku 1614, kde je ještě užít komplikovaný štít se znaky lichtenštejnských měst a panství, je umístěn v pravém srdečním štítku na hrudi slezské orlice s perizóniemi. Vyskytuje se i na akvarelových návrzích lichtenštejnské standarty z let 1614–1615, v památníku Izajáše Jesenského z Velké Jeseně a na kamenné desce na domě č. p. 15 v Hustopečích (Nebeský 2001, 301–303). Orlice ve čtvrtém poli Karlova znaku značila užívání titulu slezského knížete, k čemuž Karla opravňovala držba Opavska a později též Krnovska, symbolizovaného trubkou umístěnou do klínu špice znaku. Tato figura se prvně objevila na městské pečeti z roku 1311 a přešla i do erbu Šelenberků, kteří spravovali Krnovsko v letech 1506–1524 (Müller 1992, 90–91; Šikulová 1999, 228). Po nich nastoupili braniborští Hohenzollernové, v jejichž vlastnictví zůstalo až do 22. 1. 1621, kdy bylo zkonfiskováno Janu Jiřímu Krnovskému, na něhož Ferdinand II. uvalil říšskou klatbu (Zukal 1916, 40; Fukala 2005, 186). Zabavené knížectví pak dne 13. 5. 1621 obdržel Karel z Lichtenštejna, i když lenní listina, která tento akt právně stvrzovala, mu byla v Praze vystavena až 13. 5. 1623. Podobně, jako v případě Opavska, naráželo přijetí na neochotu krnovských stavů, které knížeti odmítaly složit povinný hold, k němuž nakonec musel šlechtu důrazně vyzvat sám císař (Zukal 1916, 41, 43; Tichá 1999, 46; Fukala 2005, 296). Oficiálně však držitelem knížectví v té době byl, a proto se krnovská trubka v jeho znaku mohla objevit již v roce 1622 (Chocholatý 1992, 46; Nebeský 2005, 85). Tuto, v pořadí již poslední heraldickou úpravu, pak Karel z Lichtenštejna používal až do konce života.

Nástupce Karel Eusebius, jemuž Řád zlatého rouna nebyl propůjčen, začal užívat znak poněkud odlišný. Změna se týkala obsazení druhého pole, kam byl nově vložen erb pánů z Boskovic a Hanau s hřebenem o sedmi špicích, který odkazoval na zděděný pozemkový majetek Boskoviců (obr. 1/3). Nalezneme jej na pečeti listiny, jež byla vystavena den po otcově smrti (13. 2. 1627), kdy neploletého knížete zastupoval strýc Maxmilián. K poslední úpravě znaku Karla Eusebia došlo v roce 1632 tím, že do čtvrceného štítu byl vložen střední štítek s rodovým erbem Lichtenštejnů. Otcův znak, který vůbec nepoužíval, se objevil pouze jedinkrát, a to na reverzu tříkřejcarové mince z roku 1629 (Zukal 1616, 77; Nebeský 2002, 86–87).

Lichtenštejnskou heraldiku, reprezentovanou na kachlích znaky prvních dvou příslušníků karlistické linie lze rozdělit, v souladu s členěním T. Krasnokutské, na dva základní typy: na kachle se znakem Karla z Lichtenštejna orámované Řádem zlatého rouna (typ I) a kachle se znakem jeho syna Karla Eusebia ve vavřínovém věnci (typ II) (Krasnokutská 2005, 49). Jejich rozlišení vyplývá především z odlišného heraldického obsahu a charakteru dekorování.

První typ lze dále členit na dva další podtypy. Podtyp Ia s „kompletním“ Řádem zlatého rouna reprezentuje především exemplář z minoritského kláštera s vypouklými terčíky v rozích a charakteristickými jednoduchými do sebe zaklesnutými očilkami s ven volutovitě svinutými konci, o němž se katalog T. Krasnokutské nezmiňuje (př. č. 1977/7). Podobně jsou provedeny segmenty řetězů včetně terčíků na zlomcích z hradu Vikštejna (př. č. 1972/17),

zámku v Litultovicích (př. č. 1976/3) a na dalších fragmentech pocházejících z areálu minoritského kláštera (př. č. 1975/3), kde ovšem část znaku s beránkem chybí. Podtyp Ib má znak rámován pouze řetězem bez klenotu a místo terčíků v rozích jsou aplikovány stylizované rostlinné motivy. Tento podtyp je zastoupen zlomky z Dolního náměstí č. 18 a Pekařské ulice č. 11 (Krasnokutská 2005, tab. 4:8; 48:3; 49:1, 54:13; 56:7). Spolehlivé přiřazení drobných kachlových úlomků z minoritského kláštera (př. č. 1991/3) a Ostrožné č. 42 (př. č. 1977/8) k některému z uvedených podtypů není možné.

Identifikaci kachlů druhého typu se znakem Karla Eusebia usnadňuje boskovický erb ve druhém poli a medailon v podobě vavřínového věnce. Avšak tam, kde tyto rozlišovací prvky chybí, je určení znaku opět problematické, podobně jako rozlišení starší verze znaku se čtvrceným štítem, anebo mladší se srdečním štítkem, kterou kníže používal po roce 1632. Kousek spodního okraje střeďečního štítku je zachován pouze na částečně splepeném kachli z Pekařské ul. č. 11, na němž je krnovská trubka opačně orientována náustkem vlevo (Krasnokutská 2005, tab. 48:2). Na zlomcích z Pekařské ul. č. 11, Dolního nám. č. 18, náměstí Osvoboditelů (Krasnokutská 2005, tab. 48:1; 38:14) a hradu Vikštejna (př. č. 1972/17) trubka zachována není, takže nemůžeme určit, zda se v tomto provedení vyskytuje i na ostatních kachlích.

Dosud máme kachle se znaky Karla z Lichtenštejna a jeho syna Karla Eusebia doloženy ze tří lokalit, respektive sedmi nalezišť, z nichž městské prostředí reprezentují především nálezy z Opavy, které se koncentrují ve středu města poblíž dvou centrálních náměstí, kde stávaly domy opavských měšťanů. Početný soubor zastoupený fragmenty kachlů obou typů pochází ze suterénu domu na Pekařské ulici č. 11, která vyúsťuje na severní straně ústí do Horního náměstí. Pouze jeden drobný zlomek s částí znaku Karla Eusebia byl zjištěn poblíž Dolního náměstí v navázkách sklepních prostor domu na náměstí Osvoboditelů č. 7. Ostatní nálezy se soustřeďují v jižní části původního středověkého města v prostoru Ostrožné a Masarykovy ulice. Zvláštní pozornost zasluhuje především soubor z minoritského kláštera, odkud pochází již zmiňovaný kompletní kachel, jež má analogie s nálezy z Vikštejna. Na tento fakt před časem upozornila V. Šikulová při rozboru kachlového materiálu z Krnovské ulice č. 4, kde se patrně nacházela dílna zásobující Opavu i přilehlé okolí (Šikulová 1973, 87; 2004, 27). V jejím inventáři sice kachle s lichtenštejnskými znaky zjištěny nebyly, zato se zde našly exempláře, které přesně odpovídají některým vikštejnským nálezům, což nepřímo indikuje, že ve výrobně na Krnovské ulici mohly být zhotoveny i kachle s lichtenštejnskými znaky. Ty byly zakomponovány v tělesech kamen vytápějících jednacích místnosti ve východním křídle konventu, kde od roku 1577 zasedaly opavské stavy (Indra 1966, 134; Zukal 1912, 34; Prix–Zezula 2002, 303). Instalaci jedněch či dvou kamen (?) ze zeleně polévaných a případně i režných kachlů, což by dokládal jen jediný fragment (př. č. 1991/3), můžeme předpokládat nejdříve v roce 1622. Tomuto datování neodporují ani historické okolnosti, jelikož teprve 11. června toho roku byla opavská šlechta donucena, aby Karla z Lichtenštejna uznala za svého knížete (Zukal 1916, 43). Výstavba kamen v úředních místnostech určených pro konání opavských sněmů by tak byla zjevnou reakcí na změnu politické situace a oficiální demonstrací autority knížete (Šikulová 2004, 27).

Kromě městského prostředí se kachle s lichtenštejnskými znaky vyskytly i na dvou šlechtických sídlech, kde jejich přítomnost můžeme vysvětlit také prostřednictvím historických událostí. Arcibiskupské léno v Litultovicích, odkud pochází pouze kachle se znaky Karla z Lichtenštejna, držel ve 20. letech 17. století evangelík Kašpar Rejbnic z Petrovic, který se účastnil stavovského povstání na straně Jana Jiřího Krnovského. Protože se v lednu roku 1622 u Bílovce vzdal, dostal milost a statky mu byly ponechány. Hůře dopadl o čtyři léta později, kdy mu byly veškeré majetky zkonfiskovány ve prospěch kardinála Františka Dietrichštejna za to, že za dánského tažení pomáhal Mansfeldovovým vojákům (Zukal 1616, 55, 91, 126; Hosák 2004, 719). Na základě těchto skutečností by objednávka kamen pro litultovický zámek spadala do období mezi lety 1622–1626, tedy do doby, kdy byl Kašpar Rejbnic omilostněn a provinění mu bylo odpuštěno.

Ztrátou panství byli roce 1629 potrestáni i vikštejnští páni Vilém Alexandr a Jiří Adam, synové Adama Oderského z Liděřova za to, že v roce 1626 otevřeli brány dánským vojákům. Zkonfiskovaný majetek, k němuž náležel hrad, městečko Vítkov a 11 vsí, byl roku 1632 zastaven nejprve Hedvice Seitendorfské rozené Kreuterové z Rosenbergu a po smrti jejího manžela Jindřicha Vilémovského z Vojkovic o šest let později Kryštofu Eggsteinu z Ehrenecku.

Synům Adama Oderského byly statky vráceny až roku 1657 navzdory marným přímluvám knížete Karla Eusebia (Zukal 1916, 84–87, 120–122; Kouřilová 1975, 21–22; Hosák 2004, 776). Vysvětlit přítomnost kamen se znaky obou lichtenštejnských knížat na sídle, které bylo jeho držitelům zkonfiskováno za účast ve stavovském odboji, je problematické a je otázkou, zda k instalaci kamnového tělesa s kachly se znaky Karla z Lichtenštejna došlo před rokem 1626. Mohlo se tak teoreticky stát i později, protože dílna na krnovském předměstí v Opavě, kde s velkou pravděpodobností tyto kachlové výrobky vznikly, je mohla vyrábět ještě nějakou dobu po roce 1627. Poukazoval by na to jeden zeleně glazovaný zlomek s částí znaku Karla Eusebia, který odstínem polevy, materiálem i charakterem ztvárnění reliéfu plně odpovídá ostatním fragmentům se znaky jeho otce. Další nepolévaný zlomek s částí boskovického hřebenu z druhého pole erbů Karla Eusebia by pak mohl indikovat přítomnost dalších kamen sestavených z režných kachlů s tapetovými vzory s vegetabilními a geometrickými ornamenty, které lze rámcově datovat do „zástavního“ období po roce 1632. Kromě těchto dvou (?) otopných těles, z nichž k prvním mohly náležet kachle s andělem se šesticípou hvězdou, šlechticem se slezskou orlicí, dvouhlavým císařským orlem a římsovitými nástavci s putty, se v palácových prostorách vikštejnského hradu nacházely ještě třetí, patrně starší kamna z režných, zeleně, hnědě a žlutě glazovaných kachlů zdobených znakem Adama Oderského a jeho manželky Barbary z Herbersteinu, nesoucí kromě iniciál jejich jmen i letopočet 1604, který je považován za datum jejich sňatku. Vybavení palácových prostor tímto skutečně luxusním inventářem zřejmě souvisí se stavebními úpravami, které byly provedeny za Adama Oderského z Liděřova, jež vikštejnské zboží získal v roce 1611 (Šikulová 1973, 87; Kouřilová 1975, 22; Kouřil–Prix–Wihoda 2000, 381). Přítomnost tohoto vysoce dekorativního zařízení dokládá, že Adam Oderský věnoval budování své rezidence mimořádnou pozornost, nicméně, další válečné události zaměřily stavební aktivity na vojenské potřeby. Roku 1626, kdy hrad bez boje obsadily Mansfeldovy oddíly, zřejmě ještě k nějakému většímu zpusťování nedošlo. Katastrofa nastala roku 1646, kdy bylo sídlo, které se mezitím změnilo v dokonale chráněnou pevnost, císařskými vojsky generála Gonzagy ze strategických důvodů zničeno. Při demolici objektu pravděpodobně nezůstaly ušetřeny ani obytné místnosti vytápěné několikerými kachlovými kamny.

Jak se ukazuje, lichtenštejnská heraldika, doložená zatím na kachlích z Opavy, Litultovic a Vikštejna, se objevuje především v prostředí, kde byla, byť vynuceně, akceptována prohabsbursky orientovaná politika, jejímiž nositeli se stali příslušníci rodu Lichtenštejnů, kteří spojili své osudy se Slezskem a jako první z rodu získali tituly slezských knížat v Opavě a Krnově. Jejich znaky, které se objevují ve výzdobě kamen, nebyly jen symboly rodové moci, urozenosti a prestiže, nýbrž měly i funkci reprezentační a především politicko-manifestační. Heraldický obsah ikonografie kachlových výrobků, v němž je zakódováno společenské postavení a pocty, jichž dosáhli prosazováním neomezené panovnické moci, umožňuje poměrně přesné datování, a proto je tento pramen stejně důležitý jako památky výtvarné, numismatické, sfragistické či epigrafické.

Soupis nálezů

I. Opava – „Dolní náměstí č. 18“

Dva fragmenty (jeden zeleně glazovaný a jeden s režným povrchem) ČVS komorových, řádkových kachlů se znaky Karla Lichtenštejna a pět zlomků se znakem Karla Eusebia nalezené ve sklepních prostorách domu na jižní straně Dolního náměstí (sonda č. I a VIII) při výzkumu archeologického odd. SPÚ v Ostravě v roce 1993 (od I. 1. 2003 NPÚ, ú. o. p. Ostrava, pobočka Opava – dále NPÚ, ú. o. p. Ostrava). Základní údaje (popis, typologie a nálezové okolnosti) jsou uvedeny v katalogu T. Krasnokutské.

Uložení: NPÚ, ú. o. p. Ostrava, pob. Opava.

Prameny a literatura: NZ NPÚ, ú. o. p. Ostrava 1994; Teryngerová (1997); Krasnokutská (2005, 15–17, tab. 4:1–2, 8).

II. Opava – „minoritský klášter“, Masarykova č. 39 a 41

1. Celkem 25 fragmentů komorových, řádkových a rohových zeleně glazovaných kachlů se znakem Karla z Lichtenštejna s různě profilovanými obvodovými lištami, ČVS a torzy komor se sazovitými stopami po použití; 12 zlomků je okrajových s profilovanými lištami (některé pouze s terčíky v rozích a jiné i s kloanou), 7 zlomků nese reliéfy různých částí znaku, na 4 dochovány segmenty kloany, 2 jsou rohové (první má na jedné straně polovinu znaku s 1. a 3. polem, druhá jen s částí lišty; na druhém je na jedné straně část koruny, na přilehlé části jen lišta s terčíky v rozích). Nálezový materiál (celkem 160 ks) vyzvednut správcem římskokatolického farního úřadu J. Cidlíkem dne 25. 5. 1975 z výkopu pro kanalizaci na nádvoří kláštera.

Uloženo: Archeologické pracoviště Slezského zemského muzea (dále AP SZM) (př. č. P 1975/3).

Prameny a literatura: Archiv AP SZM č. 2795.

2. Kompletní zeleně glazovaný komorový, základní, řádkový kachel obdélného formátu (252×310×60 mm) s hranolovou obvodovou lištou s výžlabkem a zchovalou rámovou, dovnitř mírně prohnutou otevřenou komorou s jedním záchytným otvorem na kratší straně. Uvnitř komory stopy po očazení. Na ČVS znak Karla z Lichtenštejna s knížecí korunou ovinutý Řádem zlatého rouna s vypouklými terčíky v rozích (obr. 1/1). Kachel nalezen v zásepch klebeb nad sakristií ve východní části kláštera dělníky tehdejšího OSP; do muzea předal dne 28. 7. 1977 J. Cidlík.

Uloženo: AP SZM (př. č. 1977/7).

Prameny a literatura: Archiv AP SZM č. 2812, Šikulová (2004, 27).

3. Drobný rezný fragment ČVS komorového, základního, řádkového kachle s částí znaku Karla z Lichtenštejna s trubkou ve špičce klínu. Soubor (celkem 3 ks) získán z výkopu u vchodu kostela sv. Ducha dne 4. 7. 1989 technikem bytového podniku Opava.

Uloženo: AP SZM (př. č. 1991/3).

Prameny a literatura: Archiv AP SZM č. 3100, Šikulová (2004, 27).

III. Opava – „nám. Osvoboditelů č. 7“

Drobný fragment komorového, základního, řádkového kachle s částí znaku Karla Eusebia (spodní část druhého pole s erbem Boskoviců a téměř celé třetí pole se slezskou orlicí). Nalezen v suterénu domu na rohu mezi nám. Osvoboditelů a Nákladní ulicí (k. 143) při výzkumu NPÚ, ú. o. p. Ostrava ve dnech 9. 8.–12. 11. 2002.

Uloženo: NPÚ, ú. o. p. Ostrava.

Prameny a literatura: NZ NPÚ, ú. o. p. Ostrava; NZ č. j. 1519/05 uložena v archivu ARÚ AV ČR Brno, Juchelka (2003, 51–54); Krasnokutská (2005, 41–42; tab. 38:14).

IV. Opava – „Ostrožná 42“

Zeleně glazovaný zlomek ČVS komorového, základního, řádkového kachle s částí spodního okraje plastické lišty znaku Karla z Lichtenštejna s trubkou ve špičce klínu. Nalezen spolu s dalším materiálem (celkem 1104 ks) v zadním traktu domu (studna č. 9) na rohu Ostrožná a Beethovenovy ulice v prostoru bývalého františkánského kláštera ze 3. čtvrtiny 17. století. Výzkum provedlo AP SZM ve dnech 13. 10.–17. 11. 1977.

Uloženo: AP SZM (př. č. P 1977/8).

Prameny a literatura: –

V. Opava – „Pekařská č. 11“

Zlomky komorových, základních, řádkových zeleně glazovaných kachlů se znakem Karla z Lichtenštejna; mezi nimi jeden téměř zcela zachovaný exemplář s kloanou Řádu zlatého rouna (obr. 1/2; Krasnokutská 2005, 141, 49:1, 153, 61:5). Zlomky kachlů se znaky Karla Eusebia s vavřínovým věncem; mezi nimi torzo kachle s částí 1. a 2. pole a torzo s 1., 3. a 4. polem včetně trubky v klínu špiče (obr. 1/3). Soubor získán ze zásepů zděného suterénu domu na parcelách č. 327 a 324 při záchranném výzkumu NPÚ, ú. o. p. Ostrava v roce 2002.

Uloženo: NPÚ, ú. o. p. Ostrava.

Prameny a literatura: NZ NPÚ, ú. o. p. Ostrava; Zezula (2004, 228, 229).

VI. Litultovice – „zámek“

Dva zlomky zeleně glazovaných ČVS komorových kachlů s částí znaku Karla z Lichtenštejna (1. pole), které v roce 1976 spolu s ostatními nálezy (celkem 35 ks) do muzea odevzdal ing. arch. L. Plavec. Jde o sběr získaný během rekonstrukce zámeckého objektu, která probíhala v letech 1972–1979.

Uloženo: AP SZM (př. č. 1976/3)

Prameny a literatura: Plaček (1996, 222–223).

VII. Radkov-Dubová – „hrad Vikštejn“

16 fragmentů zeleně glazovaných komorových, základních řádkových kachlů se znakem Karla z Lichtenštejna; 1 je rohový (na jedné straně terčíky s kloanou, na druhé arkáda, 11 s plastickými lištami s přilehlými částmi

komor, z nichž některé mají terčíky v rozích anebo část kloany, 4 zlomky ČVS s částmi polí znaku. Dva zlomky z ČVS kachlů se znaky Karla Eusebia; jeden zeleně polévaný s částí vavřínového věnce a přilehlé části znaku 3. pole, druhý, nepolévaný s částí „boskovického hřebenu“. Soubor (celkem 3 500 ks) získán z navážek sklepů zasypaných v 19. století. Do muzea dne 5. 6. 1972 odevzdal p. Tille, technik Okresního melioračního družstva, střediska Vítkov.

Uloženo: AP SZM (př. č. 1972/17).

Prameny a literatura: Šikulová (1973, 8–88); Šikulová (2004, 27).

K tisku doporučil prof. PhDr. Zdeněk Měřínský, CSc.

Literatura

- BUBEN, M. M., 1994: Encyklopedie heraldiky. Praha.
- 1995: Liechtensteinové. I. část. In: Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku 11, 49, 108–120.
- BŮŽEK, V.–HRDLIČKA, J.–KRÁL, P.–VYBÍRAL, Z., 2002: Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku. Praha–Litomyšl.
- FŮKALA, R., 1995: Jan Jiří Krnovský. Stavovské povstání a zápas s Habsburky. České Budějovice.
- 1988: Liechtenstein. In: Myška, M. (ed.) Biografický slovník Slezska a severní Moravy, sešit 10, 90–108.
- 2001: Protिलichtenstejnská opozice na Opavsku v letech 1613–1617, ČMM CXX, 67–90.
- HOSÁK, L., 2004: Historický místopis země Moravskoslezské. Reprint 1. vydání z roku 1938. Praha.
- CHOCHOLATÝ, F., 1992: Vývoj zemského znaku země opavské. Sborník příspěvků z konference českých, moravských a slezských heraldiků, konané ve dnech 7.–8. června 1991 v Pardubicích. Pardubice.
- INDRA, B., 1966 K renesančnímu stavitelství na severovýchodní Moravě a ve Slezsku. Pramenné zprávy o vláských a domácích stavitelích do 30leté války, ČSM B XV, 128–148.
- JUCHELKA, J., 2003: Objev úpravy břehů mlýnského náhonu v Opavě, Sborník NPÚ v Ostravě, 51–54.
- MĚŘIČKA, V., 1983a: Zlaté rouno ve faleristice a v numismatice (1. část), Numismatické listy XXXVIII, č. 1, 13–18.
- 1983b: Zlaté rouno ve faleristice a v numismatice (2. část), Numismatické listy XXXVIII, č. 2, 45–50.
- MÜLLER, K., 1992: Heraldická symbolika Slezska. In: Slezsko, 8–92. Opava.
- NEBESKÝ, J. J. K., 1999: Znak Liechtensteinů v 17. století, ročníková práce ÚHM FPF Slezské Univerzity. Opava (publikováno na internetových stránkách <http://nebesky.tripod.com>).
- 2001: Liechtensteinský příspěvek k moravské komunální heraldice (Hustopeče, Prostějov, Úsov, Valtice), Jižní Morava 37, 300–304.
- 2002: Znak Liechtensteinů v 17. století. In: Genealogia ac heraldica Bohemica, 72–95. Praha.
- KOUŘIL, P.–PRIX, D.–WIHODA, M., 2000: Hrady českého Slezska. Brno–Opava.
- KOUŘILOVÁ, D., 1975: Hrad Vikštejn, Vlastivědné listy 1/2, 20–22.
- 1978: Hrad Vikštejn. Opava.
- KRASNOKUTSKÁ, T., 2005: Středověké a novověké kachle z Opavy. Katalog nálezů z archeologických výzkumů, Archaeologiae Regionalis Fontes 8, Olomouc.
- PLÁČEK, M., 1996: Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- PRIX, D.–ZEZULA, M., 2002: Záchraný archeologický výzkum a stavebně historický průzkum minoritického kláštera v Opavě. In: Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w latach 1999–2000, 303–313. Katowice.
- ŽUPANIČ, J., 2006: Nová šlechta rakouského císařství. Praha.
- ŠIKULOVÁ, V., 1973: Nálezy z hradu Vikštejna, obec Radkov-Dubová (okr. Opava), Přehled výzkumů 1972, 87–88. Brno.
- 1999: Kachle s heraldickým znakem (heslo č. 125, 228). In: Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550, IV. Opava, 228, č. 125. Brno.
- 2004: Habánské umyvadlo Jana Jiřího Krnovského nalezené v Opavě. In: Sborník k dějinám města 4, 19–28.
- TERYNGEROVÁ, H., 1997: Opava (okr. Opava). Dolní nám. 18, č. p. 308 (parc. č. 392 st.), Přehled výzkumů 1993–1994, 228. Brno.
- TICHÁ, J., 1999: Karel z Lichtenštejna – kníže opavský, ročníková práce ÚHM FPF Slezské Univerzity v Opavě. Opava.
- TYMONOVÁ, M., 2002: Kachle se znaky saských kurfiřtů z rodu Wetinů z hradu Cvilína, AH 30, 547–469.
- ZEZULA, M., 2004: Opava (okr. Opava), Pekařská ulice č. o. 11 a 13, p. p. č. 327 a 324, Přehled výzkumů 45, 228–229.
- ZUKAL, J., 1912: Pamětihodnosti opavské. Črty kulturní a místopisné. Opava.
- 1916: Slezské konfiskace 1620–1630. Pokutování povstalé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě pobělohorské a po vpádu Mansfeldově. Praha.
- ŽEMLIČKA, J., 1986: Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století. Praha.

Kacheln mit liechtensteinischen Wappen in der Sammlung des Schlesischen Landesmuseums

Die auf den in Opava (Troppau), auf dem Schloß in Litultovice (Leitersdorf) und auf der ehemaligen Burg Vikštejn (Wigstein) gefundenen Kacheln sich befindenden Wappen von Karl von Liechtenstein (1569–1627) und seinem Sohn Karl Eusebius (1611–1684) belegen die gesellschaftliche Stellung und das Ansehen, das diese Angehörigen des liechtensteinischen Geschlechtes in den Diensten der Habsburger Herrscher erlangten, auf deren Wille hin ihnen die beiden schlesischen Fürstentümer Troppau (Opava) und Jägerndorf (Krnov) unterstellt wurden. Weil sie in diesem Teil der Monarchie die uneingeschränkte Macht des Kaisers und die Interessen der katholischen Kirche aktiv durchsetzten, wurden ihre Wappen zur Verkörperung einer prohabsburgisch orientierten Politik und hatten neben der repräsentativen Funktion auch eine politisch-manifestierende Bedeutung. Aus diesem Grund finden sich Öfen, in welche Kacheln mit dem liechtensteinischen Wappen hineinkomponiert wurden, jeweils in den Gegenden, in denen diese Politik akzeptiert wurde.

Die liechtensteinische Heraldik kann hierbei in zwei Grundtypen unterteilt werden: In Kacheln mit dem Wappen von Karl von Liechtenstein, umrahmt von dem Orden vom Goldenen Vlies (Typ I) und in Kacheln mit dem Wappen seines Sohnes Karl Eusebius mit Lorbeerkranz (Typ II). Ihre Unterscheidung ergibt sich vor allem aus dem unterschiedlichen heraldischen Inhalt und Charakter des Dekors. Kacheln des ersten Typs können ferner in zwei Untertypen gegliedert werden. Untertyp Ia, dessen Wappen von dem „kompletten“ Orden vom Goldenen Vlies umrankt wird, d.h. mit Collane (Ordenskette) mit angehängtem Abzeichen (Helmzier) in Form eines Widders (Abb. 1:1), repräsentiert durch die vollständig erhaltene Kachel mit knopfartigen Ausbauchungen in den Ecken (Nr. 1977/7, Abb. 1) und durch weitere Bruchstücke (Nr. 1975/3) aus dem Minoritenkloster in Opava einschließlich vergleichbarer Fundstücke von der Burg Wigstein (Nr. 1972/17) und dem Schloß in Litultovice (Akquisitionsnr. 1976/3). Untertyp Ib, dessen Wappen lediglich von der Kette ohne Helmzier mit stilisierten Pflanzenapplikationen in den Ecken umrahmt wird (Abb. 1:2), ist vertreten durch Bruchstücke vom Dolní náměstí (Unterer Marktplatz) Nr. 18 und der Pekařská-Str. (Bäckerstr.) Nr. 11. Kleine Bruchstücke aus dem Minoritenkloster (Nr. 1991/3) und der Ostrožná-Str. Nr. 42 (Nr. 1977/8) können wegen ihrer Bruchstückhaftigkeit nicht zuverlässig zugeordnet werden.

Die Datierung der Kacheln mit dem Wappen von Karl von Liechtenstein basiert auf ihrem heraldischen Inhalt: das Wappen hat einen gevierten Schild mit Keil zwischen den unteren Feldern; im ersten Feld das Familienwappen der österreichischen Kuenringer mit mehrfach geteiltem Schild und schräger Krone (sog. Rautenkranz); im zweiten das geteilte Familienwappen der Liechtensteins; im dritten das gespaltene Wappen des Troppauer Fürstentums; im vierten der schlesische Adler und in der keilförmigen Wappenspitze das Wappen des Fürstentums Jägerndorf mit Jagdhorn. Das Wappen mit Fürstenhut wird umgeben von dem Orden vom Goldenen Vlies, bestehend aus der Collane (Ordenskette), die sich aus Feuersteinen mit Flammenzungen und Feuereisen und dem Abzeichen (Helmzier) in Form eines Widders (Vlies) zusammensetzt. Diese letzte Version des Wappens benutzte Karl von Liechtenstein ab dem Jahre 1622, als ihm der Orden vom Goldenen Vlies und das Fürstentum Jägerndorf verliehen wurde, bis zu seinem Tode im Jahre 1627. Der Jägerndorfer Besitz – und ab 1613, bzw. 1614 auch der Troppauer – berechtigte ihn zur Benutzung des Fürstentitels in Schlesien, was durch den Adler im vierten Wappenfeld repräsentiert wird.

Bei Kacheln des zweiten Typs wird das Wappen von Karl Eusebius lediglich von einem Lorbeerkranz umrahmt, weil er kein Träger des Ordens war (Abb. 1:3). Sein Wappen unterscheidet sich von dem seines Vaters dadurch, daß im zweiten Feld das Familienwappen des Geschlechtes Boskowitz mit Bergrücken mit sieben Spitzen eingefügt wurde, das an seine Mutter erinnert. Das Familienwappen der Liechtensteins wurde dann in den Herzschild verlagert. Karl Eusebius benutzte das Wappen in dieser Form ab 1632, d.h. als er volljährig wurde und den Familienbesitz übernahm. Es tritt auf den Bruchstücken der Kacheln aus der Pekařská-Str. (Bäckerstr.) Nr. 11, auf denen des náměstí Osvoboditelů (Platz der Befreier) und denen von Burg Wigstein (Akquisitionsnr. 1972/17) auf.

Kacheln mit den Wappen von Karl von Liechtenstein und seines Sohnes Karl Eusebius sind an drei bzw. sieben Fundstätten belegt, von welchen das städtische Umfeld vor allem durch Funde aus Opava repräsentiert werden und Adelsresidenzen durch Fragmente aus Leitersdorf und Wigstein vertreten sind. Die Funde aus Troppau konzentrieren sich vor allem im Zentrum der ursprünglichen mittelalterlichen Stadt in der Nähe von zwei zentralen Marktplätzen. Die Analogie, welche die Funde von Burg Wigstein und Leitersdorf mit dem Material aus der Krnovská-Str. Nr. 4 verbindet, deutet darauf hin, daß sich hier in der Jägerndorfer Vorstadt eine Werkstatt befunden hat, welche die Stadt und deren Umgebung mit ihren Produkten versorgt hat und wo auch die Kacheln mit den liechtensteinischen Wappen hergestellt worden sein könnten. Davon zeugen sowohl neue Funde aus Grabungen des Denkmalamtes Opava als auch älteres Material aus der Sammlung des Schlesischen Museums in Opava.

Deutsch von Bernd Magar